

КУЛТУРНЕ ПРИЛИКЕ КАО ТЕМА БОСАНСКОХЕРЦЕГОВАЧКОГ САБОРА 1910–1911. ГОДИНЕ

Анстракт: У раду ће бити ријечи о културним приликама као теми Босанскохерцеговачког сабора у прве двије године засједања. Иако се на сједницама углавном расправљало о економским и социјалним питањима, култура и просвјета су такође биле незаобилазне теме на бројним сједницама. Ове скупштинске расправе су углавном биле критике посланика на рачун Земалске владе. Главне теме су биле немар владе по питању школства и просвјећивања, затим учитељско питање, те питање језика и писма. Током прве двије године засједања Сабор је донио Закон о обавезној настави и неколико резолуција везаних за просвјету и културу.

Кључне ријечи: Босанскохерцеговачки сабор, култура, просвјета.

Двије године након анексије Босне и Херцеговине од стране Аустроугарске, царским рјешењем од 17. фебруара 1910. године донесен је Устав. Поред Устава, донесени су Изборни ред, Саборски посебни ред, Закон о организацијама и Закон о котарским уредима.¹ Аустроугарска је настојала да Уставом што више ограничи народна права, а правдали су се да је та ограничена уставност последица културне заосталости, усљед које народ у Босни и Херцеговини није способан за политичка права и слободе.² Исте године основан је и Сабор Босне и Херцеговине. Прва сједница је одржана 15. јуна 1910. године. Тог дана је Богдан Жерајић (1886–1910) извршио атентат на генерала Маријана Варешанина (1847–1817), као демонстрацију бескомпромисне борбе против аустроугарске власти и незадовољства стањем насталим последице доношења Устава.

Предсједништво Сабора именовано је владар, цар Франц Јозеф (1848–1916), а не посланици као у свим другим парламентима, и то за свако саборско раздобље припадника друге вјере. Сабор је имао 72 изборна и 20 вирилних чла-

¹ Милорад Екмечић, *Национални покрет у Босни и Херцеговини*, у: *Историја српског народа*, VI–1, Београд 1983, 638–639 (даље: ИСН VI–1)

² Ђорђе Микић, *Актуелност политике у стогодишњици Босанског сабора 1910–1914. године*, Бањалука 2017, 21–22 (даље: Ђ. Микић, *Актуелност политике*)

нова, постављених по положају, од којих 15 виших вјерских представника све три конфесије. Сабор није могао да се мијеша у послове управе, а имунитет посланика ван Сабора био је ограничен. Владици представници нису били одговорни Сабору, а могли су да слободно присуствују сједницама, те да говоре кад год и колико год желе.³ Православци су имали 31 мандат, муслимани 24, католици 16, а Јевреји један мандат. Није постојало опште право гласа, а изборни ред је био веома компликован и недемократски.⁴

У Сабору се највише расправљало о политичким и привредним темама, нарочито о аграрном питању, али су посланици доста пажње посвећивали и културним приликама. То не чуди, с обзиром на чињеницу да су поједини посланици били угледни књижевници и културни радници, као нпр. Петар Кочић (1877–1916), Светозар Ђоровић (1875–1919), Јевто Дедијер (1880–1918), професор географије на Универзитету у Београду, Васиљ Грђић (1875–1834), секретар "Просвјете", Никола Стојановић (1880–1864), који је био и предсједник Просвјетног одбора Сабора, те многи други. Никола Стојановић свједочи да су управо по питањима просвјете и културе посланици углавном били сложни и да су одлуке доношене готово увијек једногласно.⁵

Као истакнути културни радник, Никола Стојановић је препознао потребу да управо они, посланици у Сабору, морају бити покретачи културног напретка. На V сједници Сабора он је рекао да се залаже да циљ посланика и владе буде *да се од њих створи тврђава културе и слободе... која ће створити јаку и културну државу.*⁶

На сљедећој, VI сједници, по ријечима Н. Стојановића, почела је борба за просвјету.⁷ На овој сједници владу су жестоко напали Васиљ Грђић и Љубомир Симић. Грђић је окривио владу да не брине о култури, јер је апсолутистичка, те да у таквој ситуацији народ покушава да се сам културно уздигне, у својим скромним доменама, али да чак и то влада спречава. Потом је навео неколико примјера како је влада спречавала Србе да оснују основне школе, земљорадничке задруге, пјевачка друштва. На дозволу за оснивање антиалкохоличарског друштва у Фочи се чекало чак четири године, напомиње Грђић. Срамну политику владе најбоље илуструје примјер који Грђић наводи у свом говору. Наиме, Срби су покушали да сузбију туберкулозу тако што би се међу народом бесплатно дијелио часопис "Здравље", који је писао о тој теми. Влада је то спријечила само зато што часопис излази у Београду. На крају свог излагања Грђић је предложио резолуцију да влада не спречава никога да шири културу,

³ ИСН VI-1, 639; Ђ. Микић, *Актуелност политике*, 32–33.

⁴ О изборном реду опширније у: Ђ. Микић, *Актуелност политике*, 35–38.

⁵ *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење и уједињење*, Сарајево 1929 (репринт издање: Бањалука 2017), 123 (даље: *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење*)

⁶ Ђ. Микић, *Актуелност политике*, 63.

⁷ *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење*, 123.

кад већ то она не жели да ради. Предсједник Сабора је одбио приједлог резолуције јер није поднесен у писаној форми.⁸

На истој сједници Љубомир Симић је поднио приједлог да се усвоји резолуција у погледу слободног одржавања аналфабетских течајева, коју је потписало неколико посланика. У резолуцији се тражи да влада укине своју наредбу из 1907. године којом забрањује да аналфабетске течајеве држе људи који немају педагошке спреме, те да дозволи слободно одржавање таквих течајева и да награди оне који их држе.⁹ У образложењу резолуције критикује власт да не ради на просвјетивању народа, јер јој је лакше владати неуким народом. Он истиче да је неписменост у Босни и Херцеговини највећа у Европи. Такође наводи број основних школа и пореди мизерна издвајања за школство са огромним свотама које се издвајају за жандармерију. У корист Симићеве резолуције су говорили и Коста Мајкић (1873–1952), Ђуро Џамоња, Шћепан Грђић, Васиљ Грђић и Јосип Ванцаш (1859–1932). На крају сједнице резолуција је примљена једногласно и послата Земаљској влади.¹⁰ На ову резолуцију Земаљска влада је одговорила на XXXIII сједници, 19. новембра исте године. Поништила је своју циркуларну наредбу о оснивању аналфабетских течајева из 1907. и донијела нове прописе.

Учитељи су били једна од најважнијих професија у културно и просвјетно неразвијеном друштву Босне и Херцеговине у вријеме аустроугарске окупације. Међутим, они су били у веома лошем положају и очајној финансијској ситуацији, па се због тога много полемика водило око учитељског питања. На сједници Сабора одржаној 9. јуна прочитана је молба учитеља основних школа да им се стање побољша.¹¹

Учитељску молбу и кратку законску основу поднио је Ђуро Џамоња испред Петиционог одбора на X сједници. Након тога се неколико посланика укључило у расправу о учитељском питању. Расправу је започео Јевто Дедијер, говорећи да влада запоставља учитеље и потчињава их политичким чиновницима котарских уреда. Он додаје да су, од свих чиновника, учитељи најслабије плаћени. Учитељско питање је, сматра Дедијер, од националног интереса, јер је младом и неписменом народу потребно доста људи који ће ширити културу, али они за то морају бити достојно плаћени. На крају Дедијер закључује да *ниједна струка није срамотна, али ниједна није тако важна, као што је учитељска струка*.¹² Виктор Јаникијевић се сложио са Дедијером да су од свих чиновника учитељи у најлошијој финансијској ситуацији, па тражи изједнача-

⁸ *Стенографски извјештаји о сједницама босанско-херцеговачког сабора год. 1910*, I засједање, свезак I, Сарајево 1910, 67–68 (даље: *Стенографски извјештаји*, I–I)

⁹ *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење*, 123–124.

¹⁰ *Стенографски извјештаји*, I–I, 63–64.

¹¹ *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење*, 128.

¹² *Стенографски извјештаји*, I–I, 210–212.

вање њихових плата са платама осталих чиновника.¹³ Предсједник Сабора Саф-вет-бег Башагић (1870–1934) се надовезао и рекао како се у цијелом културном свијету учитељи настоје што боље наградити, јер је учитељима *повјерена наша младост, њима је са младости повјерена наша будућност*. Да поткријепи своје тврдње он наводи примјер Сједињених Америчких Држава, које су се у то вријеме развијале много брже него иједна друга држава.¹⁴ Расправу је закључио Шефкија Арнаутовић, смјело повезујући учитељско питање и питање странаца у управи. Наиме, он је изјавио да учитељи одгајају младе људе који требају да заузму мјеста странаца у управи, па да се на тај начин Босне и Херцеговина ријеша странаца.

На XIV сједници, 6. јула 1910, Урош Круљ се дотакао културног нивоа сељака и тврдио како је тај ниво за вријеме аустроугарске окупације чак и опао у односу на турско вријеме. Он је додао како Аустроугарска жели да оправда своју "цивилизаторску улогу" у очима Европе, па троши силне паре на *политици рекламе и политици експеримента* организовањем изложби, градњом хотела, регулацијом ријека итд.¹⁵ Иначе, ово је веома честа и оправдана критика на рачун Аустроугарске, јер у културно заосталом друштву, какво је било у Босни и Херцеговини у то вријеме, најважнија ствар би била отварање школа и описмењавање народа. Стога можемо рећи да је био у праву бискуп Иван Шарић (1871–1960) када је за сељака рекао да *нема палача, нема музеја ни споменика*, па када се ради о култури *да се мора онда највише припазити код сељака на цркве и школе*.¹⁶ Сличну критику је упутио и Васиљ Грђић на XV сједници два дана касније. Он је сматрао да нема смисла да се у Босни и Херцеговини отвара музеј од 2,5 милиона круна, док у држави постоји само око 300 основних школа.

Каквим се све средствима служила аустроугарска власт да пред Европом оправда своју "цивилизаторску улогу", а у исто вријеме да докаже постојање посебне, тзв. "босанске нације", представио је Саво Љубибратић на XXIII сједници 21. јула 1910. године. Наиме, влада је оранизовала једну антропогеографску изложбу у Сарајеву, на коју су позвани новинари из цијеле Европе, а приказана је некаква лобања којом су хтјели да докажу како су становници Босне и Херцеговине потомци Илира, а не Словена, и да према томе нису сродни са људима из Србије и Хрватске. Осим ове изложбе, Љубибратић спомиње и изложбе које је Аустроугарска организовала у Будимпешти и Бриселу, на које су такође потрошени милиони круна да се докаже како је Босна и Херцеговина културно напредовала под аустроугарском окупацијом.¹⁷

¹³ Исто, 212–214.

¹⁴ *Стенографски извјештаји*, I–I, 216.

¹⁵ Исто, 318–319.

¹⁶ Исто, 320.

¹⁷ *Стенографски извјештаји*, I–I, 791–792.

Васиљ Грђић је Босну и Херцеговину сматрао колонијом Аустроугарске и често критиковао власт због тога што највише новца троши на војску и полицију, а не на подизање цивилизације и културе народа, за шта је и добила европски мандат на Берлинском конгресу.¹⁸ Такво размишљање имао је и Шефкија Глухић, који је на XV сједници изјавио да, док се *Босна и Херцеговина експлоатише мора остати онаква каква је, народ мора бити некултуран, мора бити аналфабета, мора имати велико оружништво, да се народ држи у покорности.*¹⁹

На XVII сједници, 12. јула 1910, Буџетни одбор је изнио Резолуцију о школству, која је имала девет тачака: 1. установити школске љекаре; 2. у школству да буду на управи земље стручњаци, 3. оснивање школских одбора²⁰; 4. укидање тајне наредбе о ћирилици и латиници; 5. оснивање женске препарандије у Сарајеву; 6. реорганизација приватне муслиманске женске школе у приватну женску муслиманску препарандију; 7. реорганизација више дјевојачке школе и организација по једне у Тузли и Травнику; 8. 15 стипендија по 400 круна за шумарску школу; 9. одвајање финансија Музеја од финансија наставе.

Занимљива је четврта тачка Резолуције о школству, која се тиче писма. Наиме, иако су оба писма била званична и равноправна, влада је покушала да издејствује то да српска дјеца уче искључиво ћирилицу, а хрватска и муслиманска само латиницу. С обзиром на чињеницу да се у званичним владиним актима ипак више користила латиница, познавање искључиво ћириличног писма би стварало велике проблеме. Влада је још у октобру 1880. године прописала да се у комуналним школама у првом разреду прво учи латиница ако су бројнија католичка и муслиманска дјеца, а ћирилица ако су бројнија православна дјеца. Такође, српска дјеца су добијала школске књиге на ћирилици, а остала дјеца на латиници. На тај начин влада је жељела да изолује и одвоји Србе од осталих, јер се највише плашила Срба као противника власти.²¹ Васиљ Грђић је оштро критиковао ову владину одлуку, јер је то било очигледно мијешање политике у просвјету, што је било недопустиво.²²

У Сабору се иначе много расправљало о питању језика. Још 1907. године озваничен је назив "српско-хрватски" језик. Од стране српских, као и од стране хрватских посланика, јављали су се захтјеви за једночланим називом. Међутим, већ 1911. расправе су се свеле на питање првенства имена у двојном називу. Српски посланици су предлагали назив "српскохрватски језик", док су хрватски предлагали "хрватски или српски језик".²³ Међутим, тек је Законом о

¹⁸ Ђ. Микић, *Актуелност политике*, 58.

¹⁹ *Стенографски извјештаји*, I–I, 364.

²⁰ По узору на школске одборе који су постојали у Аустрији (примј. аутора)

²¹ *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење*, 117.

²² *Стенографски извјештаји*, I–I, 641–649.

²³ А. Митровић, *Језичке прилике*, у: *Историја српског народа VI–2*, Београд 1983, 270 (даље: ИСН VI–2)

језику из 1913. српско-хрватски језик постао званични језик у свим босанско-херцеговачким властима, уредима и земаљским заводима, осим жељезница, којима је влада дала посебан статус.²⁴ Такође, потврђено је да су ћирилица и латиница разноправна писма и да се у званичним актима и натписима морају једнако употребљавати.²⁵

Дуга расправа се водила на XX сједници, када је извјештач Буџетног одбора Шћепан Грђић читао прорачун за културу. Између осталог, у прорачуну је стајало да се не финансирају школе у којима се не учи српски или хрватски језик. Одјелни предстојник барон Карло Питнер је тражио да се направи један изузетак. У питању је Школа потпорног болесничког друштва, јер је похађају дјеца официра. Ово је наишло на велико и оправдано негодовање у Сабору. Странци у управи, тзв. "кофераши", ионако су били на удару саборских посланика, а сада се још тражило да се из буџета издвајају субвенције за њихову школу. Један од посланика је узвикнуо: "Нека си уреде приватну школу. Наши синови у Бечу не добијају никакву своју основну школу".²⁶

Веома дуг говор на овој сједници одржао је Светозар Ћоровић. У говору је, између осталог, критиковао школског референта и уредника листа "Школски вјестник" Љубоју Длустуша. Рекао је да Длустуш није никакав педагог, а да је његов лист лош. Иначе, Длустуш је уживао велики углед код Земаљске владе. Ћоровић тврди да је Длустуш покушао да уљепша извјештај о стању основних школа за 1907. и 1908. годину, али да се упркос томе види колико је стање очајно. Он се жали да су у школским зградама очајни услови, прије свега хигијенски. Изнио је Ћоровић и једну хумористичну опаску на рачун броја школа које се отварају међу Србима. Рекао је да би Срби више школа добили у централној Африци да су тамо пропорционално заступљени колико у Босни и Херцеговини, али бар Африканци себе не би називали "Kulturtreger", као што аустроугарске власти себе називају. Критикујући школске књиге он је рекао да су оне *на нивоу књиге из којих се учило прије 60 година*. Имао је много критика на рачун књига, јер тврди да анационалност у књигама служи "стварању" посебне босанске нације. Наводи примјер "Повијести Босне", у којој нема помена историје ни српског ни хрватског народа ван Босне. Српске књиге и уџбеници се нису користили, а запостављала се и богата српска књижевност. Такође, за језик у уџбеницима Ћоровић каже да није био чист народни говор, него извјештачени језик администрације.²⁷

Сличне критике на рачун школских књига, али са хрватског становишта, имао је и др Јозо Сунарић. Он се жали да се у књигама нигдје не спомиње хрватска народност, па *дијете кад сврши школу, нема ни појма којој народно-*

²⁴ ИСН VI–1, 639.

²⁵ *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење*, 131.

²⁶ *Стенографски извјештаји*, I–I, 620–623.

²⁷ *Стенографски извјештаји*, I–I, 625–634.

*сти и коме народу припада. Он криви и наставнике Хрвате јер су, по њему, многи од њих само номинални Хрвати.*²⁸

Већ је било ријечи о томе да се у Сабору много расправљало о језику. Најватренији борац за чистоћу службеног језика био је Петар Кочић, најистакнутији књижевник у Сабору. Он се жалио да је аустроугарска власт, између осталог, уништила и језик. Хвалио је јасноћу и звучност српског језика којим се говорило на подручју Босне и Херцеговине, који је био много љепши и чистији него у источнијим српским крајевима, што је потврдио и Вук Караџић својом реформом. Такав језик се одржао вијековима, а за 32 године аустроугарске окупације толико се искварио да је постао најнејаснији дијалект, за шта Кочић криви искључиво владу, која је у новинама, законима и судовима користила накарадан и искварен језик, неразумљив народу. С друге стране, судије и чиновници које је постављала влада нису разумјели прост и јасан народни говор.²⁹

О језику и незграпним страним и вјештачки скованим ријечима било је много говора приликом расправе о Закону о мјерама на XXIX сједници Сабора. Службени језик се ослањао на језик у Хрватској, који је био пун новоскованих и сложених ријечи, по узору на њемачки језик. Навешћемо један примјер како се писало у службеним актима: "Судиште је али мнијења, да у назочном случају не предлежи тај злочин".³⁰ Највише замјерки имао је управо Кочић, али су га подржали и Јово Симић и Никола Ђурић. Употребу страних и извјештачених ријечи у законима и правним терминима безуспјешно је бранио одјелни предстојник Адалберт Шек. На крају ове сједнице ипак је усвојен приједлог Кочића и другова о језику у законским актима, те одлучено да Сабор изабере одбор од тројице посланика, који ће прегледати и исправити језичке грешке у законима. На једној од наредних сједница, на приједлог Јове Симића, у овај одбор су изабрани Петар Кочић, Никола Ђурић и Иван Шарић.

На LVI сједници, 1. фебруара 1911, расправљало се о Закону о обавезној настави. О нацрту овог закона извјестио је члан Просвјетног одбора Стево Калуђеровић (1864–1948). Он је тврдио да ће овај закон постепено донијети напредак у просвјети, култури и науци. Обавезна настава је била потребна јер поједини родитељи нису хтјели слати дјецу у школе. Сиромашни због тога што су тјерали дјецу да раде или уче неки занат, а богати просто нису хтјели. Због тога Калуђеровић сматра да држава мора да натјера родитеље да шаљу дјецу у школу, јер је историја показала да су богати увијек имали привилегију образовања, а широке народне масе, сиромашни, само онда када је држава регулисала образовање. Навео је и примјер школског развоја у њемачким државама, у који-

²⁸ Исто 649–655.

²⁹ Исто, 125–127.

³⁰ ИСН VI–2, 272.

ма тада готово да више није било неписмених, па су Нијемци међу најразвијенијим народима у култури и у индустрији.³¹

Други посланици су се слагали са тим да држава мора да натјера родитеље да шаљу дјецу у школе. Још на XV сједници, 8. јула 1910, доглавник барон Бенко је изјавио да су муслимани сами криви што немају интелигенцију, јер не желе да дјецу шаљу у школу. На то му је одговорио Шериф Арнаутовић, рекавши да би власт морала да натјера да се иде у школу, па макар и бајонетима, да је заиста "културтрегерска", каквом се представља, јер *кад је бајонетом натјерала да је мир и ред у земљи... могла је и натјерати оштром наредбом и на то, да облигаторно похађамо школе.*³²

У вези са школством код муслимана и Законом о обавезној настави огласио се и Хамдија Карамехмедовић (1883–1968). Он је критиковао власт што је прихватила неке захтјеве конзервативних муслиманских кругова о првенству мектеба над свјетовним школама. Због тога је сматрао да овај закон неће бити од неке велике користи муслиманима, те позива муслиманске представнике да се боре за либералнији закон.³³

Након дуге дебате о Закону о обавезној настави, у коју се укључио велики број посланика и изречено много критика, на LVII сједници, 3. фебруара 1911, законска основа је једногласно примљена. Законом је предвиђено да се у школу примају прво дјеца које родитељи добровољно пријаве, па ако остане мјеста присилно се уписују и остала дјеца, али само у кругу од четири километра од школе.³⁴

Једну веома важну резолуцију поднијели су архитекта Јосип Ванцаш и другови. Ради се о Резолуцији о заштити споменика. Влада је одговорила на VI сједници II сесије, 28. октобра 1911. године. Одлучила је да ће основати комисију, са задатком да састави попис свих грађевина и споменика које би требало заштитити, те да се брине о њиховој заштити. Осим тога, влада је одлучила да даје олакшице при градњи грађевина које би се градиле у локалном босанском стилу, да би на тај начин дала подстицаја да се локални стил очува.

Сабор је једногласно одобрио молбу загребачког глумца Михаила Марковића, који је тражио субвенцију за оснивање сталног позоришта у Сарајеву.³⁵

Једна занимљива ситуација са XXXV сједнице, која је одржана 23. новембра 1910, показује колико су посланици у Сабору били културно освијештени. Наиме, три дана прије сједнице, 20. новембра, преминуо је Лав Николајевич Толстој, један од највећих руских и свјетских књижевника, па је сједница почела говором који је у његову част одржао Коста Мајкић. По завршетку гово-

³¹ Стенографски извјештаји босанско-херцеговачког Сабора год. 1910./1911, Сарајево 1911, LVI, 1. II 1911, 17–23. (даље: Стенографски извјештаји Сабора 1910/1911)

³² Стенографски извјештаји, I–I, 383–389.

³³ Стенографски извјештаји Сабора 1910/1911, LVI, 1. II 1911, 28–30.

³⁴ *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење*, 127.

³⁵ Исто, 126.

ра сви посланици су устали клицајући: "Слава му!". У име чланова Српског клуба Шћепан Грђић је дао приједлог да Босанскохерцеговачки сабор, као најмлађи словенски парламент, изјави званично саучешће руској Думи. Предсједник Сабора Сафвет-бег Башагић је прихватио овај приједлог и дао на гласање. Усвојен је једногласно. Ни Земаљска влада у овоме није видјела ништа спорно. Међутим, ово је био покушај изласка из надлежности Сабора. По члану 35 Устава *Сабор не смије опћити са другим представништвима нити смије издати каквих објава*. Реаговао је заједнички министар финансија барон Буријан, који је упозорио цивилног адлатуса Бенка да је овим потезом Сабор прекорачио своје надлежности и да то више не смије да се понови.³⁶

Када се сагледа рад Сабора, може се закључити да су посланици много више пажње посвећивали привредним и политичким него културним темама. Ово је и разумљиво кад се узме у обзир да у земљи није било ријешено аграрно питање, као ни међунационални односи. Међутим, посланици нису запостављали ни културне прилике. Иако је сваки посланик прије свега штитио интересе свога народа, нарочито приликом расподјеле буџетских средстава, ипак је највеће јединство у Сабору владало управо када је било говора о културним приликама. Одлуке су доношене готово увијек једногласно. Највише је било разговора о просвјети, јер влада није много радила на отварању школа и описмењавању народа. Посланици су били сложни у осуди да то влада ради јер жели да влада апсолутистички, а то је много лакше над неуким и неписменим народом. Умјесто тога, влада је улагала огроман новац да се пред Европом покаже да културно уздиже Босну и Херцеговину. Отворен је Музеј, отворани хотели, организоване разне изложбе и многе друге ствари, за које се не може рећи да нису потребне, али у неписменој средини много је важније отворити основну школу, јер неписменом сељаку музеј или изложба ништа не вриједе. Својим радом власт је успјела да исквари чак и језик, који је вијековима био веома јасан и чист, иако је народ био неписмен. Увођене су стране и склапане компликоване нове ријечи по узору на језик у тадашњој Хрватској, против чега су устали многи посланици, прије свих Петар Кочић.

Иако је аустроугарска влада успоставила Сабор тако да он није имао много утицаја на политику у Босни и Херцеговини, посланици су се максимално трудили да ураде колико је у њиховој могућности да се стање мијења набоље. Када су у питању културне прилике, то су дјелимично и успјели, јер су изгласани Закон о обавезној настави, Резолуција о школству, слободно одржавање аналфабетских течајева и још неке ствари које су колико-толико подигле културни ниво у Босни и Херцеговини.

³⁶ Н. Kapidžić, *Bosanski Sabor i smrt Lava Trockog*, u: *Bosna i Hercegovina pod austro-ugarskom upravom*, Sarajevo 1968, 377–380.

Извори и литература:

Извори:

1. *Стенографски извјештаји о сједницама босанско-херцеговачког сабора год. 1910*, I засједање, свезак I, Сарајево 1910.
2. *Стенографски извјештаји о сједницама и прилозима босанско-херцеговачког Сабора год. 1910./1911*, Сарајево 1911.

Литература:

1. Екмечић Милорад, *Национални покрет у Босни и Херцеговини*, у: *Историја српског народа VI-1*, Београд 1983, 604–648.
2. Ивић Павле, *Језичке прилике*, у: *Историја српског народа VI-2*, Београд 1983, 257–290.
3. Каpidžić Намдија, *Bosanski sabor i smrt Lava Tolstoja*, у: *Bosna i Hercegovina pod austro-ugarskom upravom*, Sarajevo 1968.
4. Микић Ђорђе, *Актуелност политике у стогодишњици Босанског сабора 1910–1914. године*, Бањалука 2017.
5. *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење и уједињење*, Сарајево 1929 (репринт издање: Бања Лука 2017).